

היסח בדעת בתפילין

מקורו

כהן גדול שיש ציץ על מצחו, אסור להסיח דעתו ממנו, מהתורה. ולמדו בגמ' בקל וחומר מציץ, שהמניח תפילין אסור להסיח דעתו, ומה ציץ שאין לו אלא שם הוי"ה אחד אסור להסיח דעתו ממנו, קל וחומר תפילין שיש עליו הרבה מאוד שם הוי"ה, אסור להסיח דעתו. ונחלקו הראשונים, האם קל וחומר זה הוא קל וחומר גמור ואסור להסיח דעת בתפילין מהתורה, או שהוא רק מדרבנן, דאין דומה לציץ, ששם הוי"ה היה בגלוי, מה שאין כן שם הוי"ה בתפילין הוא בסתר. והסוברים שהוא מהתורה, סוברים, שכיון שיש הרבה אזכרות בתפילין, הוא קל וחומר גמור. מכל מקום איסור חמור מאוד להסיח דעת כשמניח תפילין.

למשמש בתפילין

ומטעם זה אמרו חז"ל, שכאשר נזכר שיש תפילין על ראשו ימשמש בהם, ויניח קודם היד על התפילין של יד, ולאחר מכן על של ראש. וכתב ביסוד ושורש העבודה, שכשממשמש בהם יחשוב שתפילין הם אות שהקב"ה יחיד ומיוחד ושהוציאנו ממצרים, ויכוין כוונה קצרה זו בשמחה עצומה וישמח מאד באלהותו יתברך. וכתב בחיי אדם, שנוהגים לנשק האצבעות בשעת משמוש התפילין משום חביבות המצוה. ובשעת התפילה ולימוד תורה שאין חשש שיבוא לידי היסח הדעת גמור שהוא שחוק וקלות ראש, אין חייב למשמש כשנזכר בהם, אלא כשמזכיר בתפלתו מענין התפילין, אך אף על פי שאינו חייב, טוב שימשמש בהם כדי שיהיה דעתו עליהם ממש, שזהו מצוה מן המובחר, אבל באמצע תפלת שמונה עשרה לדברי הכל אין ראוי למשמש בהם, כי בתפלת שמונה עשרה צריך אדם לעמוד כמי שידיו כפותים.

גדר היסח הדעת

ואם עושה פעולה הפוכה שמסיח את דעתו לגמרי מהתפילין, הוא היסח הדעת לכל הדעות. ומטעם זה אסור לשוחח בתפילין דברים בטלים, שדיבור בדברים בטלים מסיח דעתו מתפילין, כמו כן הקורא דברים בטלים כגון עיתון וכדו', הוא היסח הדעת הגמור האסור בתפילין, וכל שכן אם שוחק או כועס כשתפילין על ראשו, הוא עוון חמור מאוד.

אבל דברים שאינם הסח הדעת גמור אבל עוסק בדברי חול, כגון שעושה איזה אומנות וכדו', יש מחמירים שזה הסח הדעת, אבל רוב הפוסקים סוברים שכיון שאינו עושה מעשה ההיפך מהסיח הדעת, אין זה היסח הדעת, אלא שכשמסיח דעתו מהתפילין אין מקיים המצוה כראוי. וכתב בחיי אדם שבזמן התלמוד היה דבר פשוט דהסנדלר והפחח וכדו' היו מעוטרים בתפילין בשעת מלאכתם, ומיהו בזמננו אין נוהגין כן גם עקב חשש שחוק וקלות ראש וקושי שמירה ממחשבות זרות וגוף נקי מהפחה וכדו', אבל על כל פנים העוסק במלאכת שמים (וכגון סופר ומגיה סת"ם ושאר ספרי קודש וכיוצא באלו) ויודע שיזהר להיות בגוף נקי, ודאי ראוי אם יכול להמשיך להיות בתפילין עליו, ולא יחשוש שמסיח דעתו מלחשוב על התפילין עקב טרדתו במלאכת הקודש, דהעיקר כדיעה זו (ודלא ככף החיים שמחמיר למגיה סת"ם לחלוץ תפילין).

אבל העוסק בתורה אף על פי ששקוע בלימוד ועל ידי זה מסיח דעת מהתפילין, אין בזה איסור הסחת הדעת מתפילין, וכן בתפילה, ולהפך כתב האר"י ז"ל שיש עניין גדול מאוד ללמוד בתפילין, לכן העוסק בתורה ובתפילה בתפילין, מקיים מצוות תפילין בהידור.